

General-pukovnik
u penziji
ĐOKO JOVANIĆ

Prve godine časopisa „Vojno delo“

Na samom početku 1949. godine pred sud naše armijske javnosti izašao je prvi broj opštevojnog teorijskog časopisa »Vojno delo«, onda organ Ministarstva narodne odbrane. Od tada se ovaj časopis, uvijek široko okrenut najvažnijim vojno-političkim procesima i vojnoteorijskim problemima svijeta u kome živimo, stalno potvrđivao kao izuzetno značajan i uticajan činilac odbrambenog organizovanja socijalističkog samoupravnog društva, odnosno, uže gledano, razgaranja marksističke vojne misli u nas i izgrađivanja teorije i prakse originalne ratne vještine.

Na sadržaju nacarta dokumenta kojim se pokreće časopis radili smo mi iz tek imenovane Redakcije i drugovi iz najužeg armijskog rukovodstva, a uvodnik za prvi broj napisao je načelnik Generalštaba, general-pukovnik Koča Popović. Svi smo radili zdušno, sa željom da se dobiju što sadržajniji dokumenti koji će trajno određivati karakter i zadatke pokrenute publikacije. Tako smo, zajedničkim naporom, dobili tekstove koji i danas, svojim sadržajem i porukama, jasno usmjeravaju i snažno inspirišu na stvaralaštvo, dugoročno naznačuju programsku i tematsku orijentaciju, te određuju nivo teorijskog razmatranja problema.

Naredba maršala Tita o pokretanju »Vojnog dela« objavljena je 13. decembra 1948. godine. U prvoj njenoj rečenici preciziran je cilj pokretanja ovog opštevojnog teorijskog časopisa — da doprinosi unapređivanju naše vojnonaučne misli, usavršavanju vojnih znanja, daljem podizanju idejnog nivoa i ujednačavanju pogleda viših rukovodećih kadrova o osnovnim problemima izgradnje revolucionarnih oružanih snaga na operativnom i stratejskom nivou, sa sadržajem

podešenim, kako je Maršal naglasio, »za komandni kadar počev od komande streljačke divizije pa naviše«. Zadaci časopisa su, prema tematskim oblastima kojima treba da se bavi, formulisani u pet tačaka Naredbe i biće najkorektnije da ih doslovno navedemo:

»a) razrađuje pitanja operativne veštine i taktike viših jedinica, razmatra pitanja strategije, vojne nauke uopšte, i vojne ekonomike napose;

b) proučava i obrađuje operacije (bojeve) i iskustva iz našeg Narodnooslobodilačkog rata, analizira ratove i ratne operacije iz naše nacionalne prošlosti;

v) proučava i unapređuje metode pripreme štabova i komandi viših jedinica;

g) upoznaje rukovodeći sastav armije sa razvitkom vojno-naučne misli inostranih armija, sa načelima njihove strategije, operativne veštine i taktike;

d) razmatra značajne vojno-političke događaje u svetu kao i najvažnija idejno-politička pitanja«.

U uvodniku, prvom broju »Vojnog dela«, na nepune tri stranice je ukazano na naše potrebe za ovakvom publikacijom i naznačena široka tematska područja kojima se ona mora baviti ako hoće da se stalno potvrđuje u životu socijalističkog društva i njegovih oružanih snaga. Polazeći od toga da su zadacima časopisa naznačenim u Naredbi o njegovom pokretanju »obuhvaćena sva pitanja vojne nauke i vojne ideologije čije je sistematsko izučavanje neophodno za uspešno rukovođenje višim vojnim jedinicama«, u uvodniku se naglašava da postavljanje i, pogotovu, realizovanje tako ambicioznog programa ima naročit značaj za Armiju, a posebno njen mladi starješinski kadar, mahom radničko-seljačkog porijekla, sa malo škole i, osobito, bez prethodnog vojničkog obrazovanja. Kao regularna armija savremenog tipa, stvarana tek u posljednjoj godini rata, ona je uspješno izvršila svoje zadatke u borbama za oslobođenje zemlje, ali je to bio »suviše kratak period da bi joj dozvolio da i izdaleka završi složen proces svog prerastanja u savremenu armiju«. U poslijeratnim godinama, zbog potreba odbrane tekovina revolucije za naše prilike još veoma brojna (oko 500.000 vojnika), rasla sa razvojem socijalističke zajednice i uz sve teškoće i oskudice, reorganizovala se, školovala kadar i osposobila se za obavljanje složenih zadataka u uslovima kada su njene jedinice, u najvećem stepenu pripravnosti pa i u ratnom rasporedu, bile orijentisane doslovno prema svim graničnim frontovima.

Uporedo je, dakle, rađeno na realizaciji složenih i po zahvatima dubokih organizacionih promjena i na uzdizanju i vaspitanju kadra,

tako da su osnovni organizacioni problemi, moglo se reći, bili riješeni, a uz to, uglavnom, ustaljeni oblici obuke starješina, štabova i trupe, otvorena učilišta, škole i kursevi, pokrenuti vojnostručni časopisi vidova i rodova itd. Rađeno je intenzivno, ali, uglavnom, na rješavanju praktičnih problema, što nije ostavljalo prostora za sistematičnije bavljenje vojnonaučnim i teorijskim radom uopšte. Međutim, već je postojalo sve vidljivije saznanje o potrebi, a to su slijedili i naponi, da se vlastiti problemi i na vojnoteorijskom planu smišljene izučavaju i efikasnije rješavaju, što je bilo moguće i zbog povratka sa školovanja iz inostranstva naših istaknutih i sada vojnički visokoobrazovanih vojnih rukovodilaca.

Već 1948. godine otvorena je Vojna akademija (kasnije Viša vojna akademija) sa šest vojnih fakulteta, a od 1950. godine i sa Školom operatike. To je bila i nastavna i naučnoistraživačka ustanova koja se problemima bavila na nivou operatike i strategije, a uz koju je sada pokrenut i opštevojni teorijski časopis. Tako su se, kako je i u uvodniku naglašeno, stekli osnovni uslovi da se oživotvori prijemka potreba — da se pristupi »organizovanom naučnom obrađivanju i pitanju iz oblasti i viših jedinica, organizovanom naučnom radu na izgrađivanju jedinstvenih pogleda o osnovnim pitanjima vojne nauke i ratne veštine, radu na sistematskom stvaranju i samih naših vojno-naučnih kadrova — u čemu smo, moramo priznati, još znatno zaostali. Sve je to dobrim delom uloga naše Akademije i 'Vojnog dela'«.

Naglašavajući neodložnu potrebu »osvajanja i razrade vojne teorije i ratne veštine,« u uvodniku se ukazuje na dva osnovna izvora — sovjetsko ratno iskustvo i ratnu vještinu i naša sopstvena »još slabo obrađena« ratna iskustva. Za prvi izvor se valja opredijeliti, jer su u pitanju »u surovom ratu proverena, pobedonosna vojna teorija« i ogromno iskustvo uopšteno u nauku »na osnovu marksizma-lenjinizma«, čime su ta vojna teorija i praksa za nas, s obzirom na društveno uređenje zemlje i karakter i ulogu njene armije, bili najprihvatljiviji.

O drugom osnovnom izvoru, našim sopstvenim ratnim iskustvima, u uvodnom tekstu se raspravlja na prostoru koji čini polovinu obima cijelog uvodnika, čime je opredijeljen i značaj tog pitanja. Naglašava se da se Armija u posljednjim godinama tako snažno razvila da se »po stepenu svog razvitka, po svojoj strukturi i snazi« bitno razlikuje i od oružane sile s kojom smo završili rat, da je socijalistička izgradnja zemlje stvorila nove mogućnosti i otvorila perspektivu razvoja temeljenog na bogatim vlastitim iskustvima, ali da se, u isto vrijeme, vojna nauka stalno razvija, a potrebe zemlje i

zaoštreni vojno-politički uslovi u svijetu nameću nove obaveze, čime »ograničavanje na sopstvena iskustva iz rata ne bi bilo dovoljno za pravilan i plodan razvoj naše vojne misli, ne bi moglo zadovoljiti današnje i perspektivne potrebe Armije i države.« Već u slijedećoj rečenici ukazuje se na to da to naše iskustvo predstavlja »vrlo veliku vrednost«, da ono »može i mora« da posluži »kao jedna od glavnih osnova dalje izgradnje naše armije i razvoja naše vojne misli i teorije.«

Polazeći od ocjene da je vrijednost naših iskustava provjerena i potvrđena u surovim ratnim uslovima, u uvodniku se ukazuje i na to da se ratna praksa naše armije i našeg komandnog kadra odlikovala »izvanrednom konkretnošću rešavanja borbenih zadataka — i u okviru zemlje, rata u celini, i u okviru pojedinih operacija, bojeva; celishodnošću i ubojitošću formi organizacije i dejstva naših jedinica, prilagođenošću tih formi vojnim i političkim uslovima, odnosu snaga, načinu ratovanja i borbenoj sposobnosti neprijatelja, itd. Ona je, kao takva, predstavljala maksimalno iskorišćenje postojećih mogućnosti borbe protiv neprijatelja — što je bilo rezultat pravilne, marksističko-lenjinističke analize tih mogućnosti od strane našeg političkog i vojnog rukovodstva.

Osim toga, naše ratno iskustvo će nas najbolje poučiti u tome na koji se način mogu najefikasnije upotrebiti sredstva, snage i znanja kojima danas raspolažemo i kojima ćemo raspolagati u najbližoj budućnosti. Ako dobro proučimo, razumemo šta je uslovljavalo, određivalo karakter naših bojeva i operacija za vreme rata, kao i karakter naše vojne organizacije, šta ih je ograničavalo, a šta im obezbeđivalo uspeh — umećemo da sagledamo, razumemo i u čemu se razlikuju današnji uslovi od prošlih, kako i šta treba pod novim uslovima raditi. S druge strane, potencijal naše zemlje, ljudski i ekonomski, ima svoje osobenosti, isto tako i razvoj naše Armije, naših kadrova, naše vojne industrije, zasićenost armije vojnom tehnikom itd. To nam, takođe, jasno pokazuje da ni sovjetsko ratno iskustvo kao ni naše sopstveno — ne smemo koristiti šablonski.

Radi se, dakle, o tome da se naše ratno iskustvo sredi, obradi i uopšti, da se izvrši njegova analiza i usvajanje na osnovu poznavanja sovjetske vojne prakse i teorije; da se ona sama usvoji njenom stvaralačkom primjenom na naše uslove, mogućnosti i potrebe, na osnovu temeljitog poznavanja našeg ratnog iskustva i osobenosti razvoja naše Armije. To su dve strane istog, jedinstvenog zadatka.

To je moguće i potrebno učiniti zato što je naše iskustvo sastavni deo savremene nauke, savremenog vođenja rata u određenim posebnim uslovima, deo koji, praktično razrađen u tim uslovima,

predstavlja nesumnjivo dragocen doprinos vojnoj nauci. I to utoliko pre što se značaj tog iskustva ne ograničava na našu zemlju, što je provereno sličnim iskustvima narodnooslobodilačke borbe i drugih naroda, što je postalo deo strategije i taktike oslobodilačkih ratova i pokreta u današnjoj epohi...»

Ukazujući i na moguće nenadoknadive štete od svake isključivosti u ocjenjivanju značaja i vrijednosti naših ratnih iskustava, naročito u partizanskom ratovanju — a takvih isključivosti, od potcjenjivanja do precjenjivanja, onda je i te kako bilo, i u nas i u redovima Antihitlerovske koalicije, čiju smo značajnu snagu i siguran oslonac predstavljali na ovom dijelu evropskog ratišta — u uvodniku je naglašeno da ta iskustva, kritički vrednovana, prije svega »predstavljaju dragocen, ničim zamenljiv kapital, neocenjivu tekovinu naših kadrova. Zato je ono i najpogodnija, najplodnija osnova za usvajanje vojne nauke.«

Namjerno ovdje opširnije citiram uvodnik prvom broju »Vojnog dela«, pogotovu dio gdje se ukazuje na vrijednost naših i tuđih ratnih iskustava, jer se iz njega jasno sagledavaju ondašnji stepen razvoja oružanih snaga i zvanični stavovi o potrebi da se kroz naučno-istraživački rad traže i nalaze spostvena rješenja za samostalno i samosvojno razvijanje vojne organizacije, za zaštitu integriteta zemlje ugroženog ekonomskim, političkim i vojnim prijetnjama i pritiscima i sa Istoka i za Zapada, za izgradnju osobene, našim mogućnostima i zahtjevima primjerene vojne teorije i, u okviru nje, ratne vještine. U tome je naš partijski i armijski vrh, očevidno, mnogo očekivao i od »Vojnog dela«, što su drugovi iz Ministarstva narodne odbrane i Generalštaba često isticali i ličnim angažovanjem, naročito u prvoj godini, kao starješine, autori i strogi čitaoci, značajno doprinosili u naporu da se ta očekivanja od časopisa što uspješnije opravdaju.

Prva Redakcija »Vojnog dela«, smještena uz Vojnu akademiju a organizaciono vezana neposredno za načelnika Generalštaba, s početka je u kadrovskom pogledu bila svedena na odgovornog urednika, njegovog pomoćnika, sekretara i daktilografa, ali je zato Redakcioni odbor po svom sastavu bio veoma jak, sastavljen od istaknutih predstavnika najznačajnijih institucija sa čela oružanih snaga, visokih ratnih i poslijeratnih vojnih rukovodilaca, obrazovanih i vojnički i politički. Tako su prvi Redakcioni odbor, uz odgovornog urednika, sačinjavali general-lajtnanti: Slavko Rodić, zamjenik načelnika Generalštaba, Rudolf Primorac, načelnik Nastavne uprave, Đuro Kladarin, zamjenik načelnika Glavne političke uprave, i Dušan

Kveder, zamjenik načelnika Vojne akademije. Takvim, uslovno rečeno, predstavničkim sastavom ovog prevashodno operativnog radnog tijela htjelo se obezbijediti tematsko pokrivanje suštinskih armijskih problema i potreba. Polazilo se od toga da su to starješine koje znaju aktuelne i dugoročne zadatke Armije, pa se s razlogom vjerovalo da će bitno uticati na izbor i tema i autora.

U Odboru smo radili kolektivno, od usvajanja godišnjeg plana i planova svakog broja do puštanja u štampu pojedinih priloga, njihovog ocjenjivanja na analizama i preporučivanja čitaocima. Radili smo u atmosferi stalnog kritičkog preispitivanja i potpune demokratskosti, uz puno uvažavanje i ličnosti i naučnih argumenata, otvoreni za mišljenja onih čije je želje i potrebe časopis morao da zadovolji. U tome smo od početka imali pomoć i podršku najistaknutijih starješina. Sjećam se, recimo, da je načelnik Generalštaba u prvoj godini izlaženja časopisa čitao ne samo sve naše planove i analize, već i doslovno svaki značajniji prilog, ispisujući na marginama svoje predloge i primjedbe.

Kako to inače na svakom početku biva, ubrzo se pokazalo da je bilo neuporedivo lakše shvatiti obimnost, složenost i ozbiljnost zadataka koje je pred časopis postavio Vrhovni komandant nego ih i djelimično oživotvoriti. Pokazalo se, naime, da imamo odveć malo autora koji bi mogli svestrano razmatrati tako krupne teme na nivou koji nam je određen, a koji su se ranije bavili pisanjem. Zbog toga je Redakcioni odbor bio prinuđen da, bar za početak, na osnovi uvida u godišnje planove najistaknutijih armijskih institucija, usvaja teme, bira autore i određuje rokove, u čemu smo imali punu podršku i efikasnu pomoć najviših starješina Armije. Težilo se da autori budu izrasle, obrazovane i peru vične starješine, koje i zbog prirode funkcije koju obavljaju imaju veze sa temom koja im se namjenjuje. No, kako su u pitanju obično bili ljudi doslovno dananoćno zauzeti u rješavanju praktičnih i za odbranu zemlje neodložnih i značajnih pitanja, a često i neiskusni pisci kojima bi pisanje priloga oduzelo mnogo vremena — dogovorili smo se da, bar za početak, mi iz Odbora, iako je svako ostao da radi na ranijem mjestu i sa istim radnim obavezama, damo primjer mogućim autorima, što se vidi već iz prva dva broja časopisa. Uz to, među najvišim vojnim rukovodiocima smo tražili one starješine koje su, na akademijama u inostranstvu, branile određene diplomatske radove, ili su se nekim problemima neposrednije bavile i šire ušle u njihove teorijske osnove itd., pa su sada ta istraživanja i iskustva, najčešće zajedničkim naporom sa drugovima iz Odbora, pripremana u vidu tema za časopis. Tako se došlo do prvih priloga u časopisu drugova generala Slavka

Rodića, Dušana Kvedera, Ljuba Vučkovića, Radovana Vukanovića, Milutina Morače, Mihajla Apostolskog i drugih.

Redakcioni odbor je od početka, prije svega iz Naredbe Vrhovnog komandanta, shvatio da insistiranje na izučavanju, marksističkom vrednovanju i uopštavanju ratnih iskustava iz NOR-a ima izuzetan značaj sa stanovišta izgradnje vlastite vojne teorije i unapređivanja prakse. Rezultate tog shvatanja čitalac će zapaziti već u prvom broju. Na potrebu da se naša ratna iskustva, naročito u partizanskom ratovanju, izučavaju, uopštavaju i ugrađuju u temelje vlastite vojnoteorijske misli i ratne vještine, još jasnije je ukazano u uvodnom prilogu drugog broja, koji je objavljen pod naslovom »Za pravilnu ocenu Narodnooslobodilačkog rata naroda Jugoslavije«. U njemu načelnik našeg Generalštaba potanko i argumentovano, polemički i s gledišta marksističke nauke o ratu, analizira i brani od potcjenjivanja osobenosti, vrijednosti i prednosti naših iskustava u partizanskom ratovanju, navodeći iskustva Španaca, Rusa, Kineza i drugih, pozivajući se na ocjene izrečene na Petom kongresu KPJ, ali i na učenje Engelsa, Lenjina i Frunzea, na analize Mao Cedunga i dr.

Redakcioni odbor je i dalje insistirao da se u svakom broju časopisa objavi bar po jedan autorski prilog sa tematikom iz NOR-a, nastojeći da se posebno ukaže na iskustva koja bi se mogla primjeniti u školovanju starješina i u obuci štabova i trupe. Samo neupućenijem se može činiti da je do takvih priloga bilo lakše doći nego do onih iz »čisto« vojnostručne problematike. Tome je, sigurno, doprinosilo i to što su naši kriterijumi u ocjeni tih radova bili stroži — i u izboru tema i u zahtjevima od autora u pogledu analize i sinteze iskustava na strategijskom i operativnom nivou. Tako smo uspjeli da u prve dvije godine objavimo i priloge o tri značajne operacije naših snaga u NOR-u; general-major Ante Banina je obradio mostarsku, pukovnik Petar Tomac tršćansku i pukovnik Stevo Rauš bihaćku operaciju. Sa manje ili više uspjeha su ukazali na pripreme, tokove i ishode tih operacija, način rukovođenja i komandovanja u njima, saradnju operativnih sa partizanskim jedinicama, materijalno snabdijevanje i operativna iskustva. Na ove priloge bilo je i odziva, mahom od učesnika tih događaja, ali više istoriografskog karaktera, što je časopis ove namjene manje zanimalo.

Od aktuelnih vojnostručnih tema u prvom broju smo objavili priloge dvojice general-lajtnanta: Dušana Kvedera »Stvaranje potrebne gustine artiljerije u probou« i Milutina Morače »Organizacija pozicione odbrane streljačkog korpusa na brdsko-planinskom zemljištu«. Sa prilozima sličnog karaktera u narednom broju su se

javila tri generala: Slavko Rodić sa razmatranjem mjesta i uloge vazduhoplovnog desanta u napadnoj operaciji na brdsko-planinskom zemljištu (na žalost, u tom broju smo objavili i saopštenje o Rodićevoj preranoj smrti); Danilo Lekić sa analizom nekih pitanja organizacije operativnog proboja i Božo Lazarević sa razmatranjem uloge avijacije u napadnoj operaciji armije. Sa sličnom tematikom u brojevima do kraja godine su se još po jednom oglasili generali Dušan Kveder — o nekim pitanjima organizacionog procesa u pripremnom periodu operacije i boja, i Danilo Lekić — o izučavanju ratnih dejstava naše armije, a objavljeni su i prilozi drugova generala: Mate Jerkovića — o razvoju operativne vještine, Zdenka Ulepića — o iskustvima iz upotrebe avijacije velikih država u nedavnom ratu, i Vicka Antića — o upotrebi tenkova na planinskom zemljištu, zatim potpukovnika Aleksandra Vojinovića — o teorijskom vidu izučavanja taktičke i operativne obuke starješina i štabova, kapetana I ranga Bogdana Pecotića — o karakteru savremenih operacija na moru, kapetana Milana Drobca — o izučavanju vojišta itd. Priloga iz ove problematike još više će biti u svakom od šest brojeva iz naredne 1950. godine.

U našim redovnim i kritičkim analizama sadržaja svakog broja i ostvarenja godišnjih planova cijenili smo da je izbor autora, s obzirom na objektivnu situaciju, sve povoljniji, da su prilozi tematski i po sadržaju raznovrsniji i da se, u tom pogledu, pokriva sve veći dio potreba u izučavanju vojnoteorijske misli i, uže, ratne vještine na operativnom i strategijskom nivou. No, cijenili smo i da je način obrade problema i, u okviru toga, pitanja dosta školski, moglo bi se reći lekcijski, da smo još na početku traženja sopstvenih rješenja, shvatanja suštine naših potreba, nalaženja čak i vlastitog izraza i stvaranja autentičnog jezika vojne nauke, odnosno da su u prilogima još primjentni tragovi stranih škola i uticaja, što je bilo dobro sve dotle dok nije počelo da smeta probijanju onoga što je osobeno naše, što odgovara našim mogućnostima i potrebama. Dalje, gotovo u svim prilogima bilo je mnogo više pokrenutih i postavljenih pitanja nego datih argumentovanih odgovora, više opširnog opisivanja i preuzimanja od drugih nego racionalnog i konciznog zaključivanja. Još smo insistirali, i mi iz Redakcionog odbora i drugovi iz uprave Vojne akademije i iz Generalštaba, na strogom i u mnogo čemu unificiranom metodološkom postupku u pisanju priloga, počev od uvodnih napomena do zaključaka, što je bila vrsta robovanja usvojenim ili nametnutim shemama, a svakako i razlog više za dosta ograničen broj saradnika. Bilo je zagovornika prakse da se pišu samo direktivni članci, što je značilo da se autoru nametnu samo »pravilna«

mišljenja, čime se može objasniti i činjenica da se, s početka, sâm javljao tek svaki deseti autor. Ta klima bitnije se promijenila tek u drugoj godini.

Načelno gledano, bilo nam je jasno da su nam rezultati vojno-naučnog rada u drugim zemljama, načela njihovih doktrina i principi ratne vještine, a i njihova ratna iskustva i gledišta na rješavanje operativnih i stratezijskih problema u onda sasvim izvjesnom ratu — potrebna samo da bismo, njihovim uvažavanjem i osloncem na vlastita iskustva, dolazili do sopstvenih pogleda i gradili vlastitu odbrambenu doktrinu i ratnu vještinu, odnosno da bismo sve to, na osnovi komparativnih analiza, kritički ocjenjivali, prihvatili i, u mjeri u kojoj to odgovara našim uslovima i potrebama, ugrađivali u osnove naših konkretnih rješenja i dugoročnih razvojnih planova. Bili smo potpuno svjesni u svemu izmijenjenih uslova za vođenje rata, gdje bi svaka šablonska primjena i tuđih i sopstvenih iskustava bila pogibeljna, gdje bi, dakle, operacije i bojeve, pa i rat u cjelini, gubio onaj ko bi se pri odlučivanju rukovodio isključivo iskustvima iz prošlog rata, ali i onaj koji bi ih prenebregnuo ili nestvaralački primijenio. Pri tome smo pomno i, za ono vrijeme, sa dosta kritičnosti izučavali partizanski rat i izvođenje borbenih dejstava na brdsko-planinskom zemljištu, vodeći računa baš o tim promijenjenim uslovima na ratištu i vojištima, imajući u vidu da tehnička oprema armije, mogućnosti sadejstva, izvori pozadinskog obezbjeđenja itd., omogućavaju i nameću nove postupke, utiču na borbeni poredak i način izvođenja operacija i bojeva. Izučavali smo vojna iskustva iz kineske revolucije. Bilo je riječi i o tome da obrađujemo iskustva Vermahta u borbama sa našim snagama, ali se dalje od te ideje nije pošlo. S obzirom na blizinu kraja rata, bili smo odveć isključivi, a ni arhive nisu bile otvorene niti memoarska građa njemačkih komandanata objavljena, bez čega se u ta istraživanja nije moglo ući.

Potrebu stvaralačke primjene ratnih iskustava stečenih u našim uslovima mi još nismo, ne bar u većini priloga, znali da potpunije i jedinstveno izrazimo, da na to nenametljivo i uvjerljivo, snagom argumenata, ukažemo čitaocu koji je svaki broj, sudeći po svim podacima kojima smo raspolagali, sa dobrodošlicom dočekivao, pažljivo čitao i nastojao da naučeno ugradi u obuku štaba i trupe, unese u lekciju iz koje su se obrazovali slušaoci u školama, itd. Ti naši prilozi, cijenili smo, odisali su više potrebama škole nego potrebama štabova i trupe, odgovarali na pitanja pokrenuta na katedrama vojnih fakulteta, što nije umanjivalo njihove neosporne vrijednosti, ali jeste značajno sužavalo mogućnosti njihove primjene u životu oru-

žanih snaga. No, i tu su brzo činjeni značajni pomaci i može se reći da smo već u brojevima sa samog početka pedesetih godina počeli dobijati argumentovane i prave odgovore na naša pitanja i potrebe, oblikovati načela naše vojnoteorijske misli, što je bio put dolaska do sopstvene doktrine. Tako smo, relativno brzo, dobili prve originalne teorijske radove o nama i za nas, sa našim rješenjima, počev od organizacije taktičkog napada u našim uslovima pa do formulisanja operativnih načela. Time ni za trenutak ne želim da obezvrijedim ono što je u dvije prethodne, početne i početničke, godine objavljeno, između ostalog ni zbog toga što sam, kao odgovorni urednik, bio suodgovoran za svaki objavljeni prilog, a bez tog pređenog, rekao bih istraživačkog, puta nije bilo moguće doći do sinteza i načela naše vojnonaučne misli, osavremenjivanja ratne vještine na taktičkom i operativnom nivou.

U nastojanju da na stranicama »Vojnog dela«, kao teorijskog časopisa opštevojnog karaktera i najšire tematike, gajimo polemiku, Redakcioni odbor je u više navrata pozivao čitaoce da iznose svoja mišljenja o pokrenutim pitanjima. Tako je već u prvoj godini bilo značajnih polemičkih priloga u koje ubrajam članak general-majora Radivoja Jovanovića o gustini artiljerije, a u drugoj godini zapažena je polemika general-lajtnanta Bogdana Oreščanina o nekim problemima pozadine i dr. Istina, s početka je to rađeno oprezno, da bi sredinom pedesetih godina »Vojno delo« bio časopis u kome je, vjerujem, gajena najotvorenija, demokratska i argumentovana polemika, vjerovatno za primjer cjelokupnoj pisanoj riječi u nas, kakva bi se danas mogla poželjeti u svakom teorijskom časopisu. U polemiku su ulazile starješine i sa znatno nižim činom i, nerijetko, nižeg obrazovanja i manjeg znanja od autora teksta koji je predmet polemike, ali uvijek naoružani argumentima i nošeni željom da se kroz borbu mišljenja dođe do odgovora na naša pitanja, ukaže na put rješavanja naših problema. Mislim da će to današnji čitalac »Vojnog dela« najlakše uočiti ako prelista te brojeve ili bar zaviri u tek objavljenu i dragocjenu bibliografiju svih priloga od tih do današnjih dana. Taj kritički duh i atmosferu otvorenosti kasnije su svaki odgovorni urednik i sastavi svih redakcija časopisa brižljivo negovali, a kao čitalac bih rekao da se polemika o nekim važnim vojnoteorijskim pitanjima široko vraća na stranice našeg časopisa, bez čega nema nalaženja pravih odgovora i od čega može biti samo koristi.

U tih desetak prvih brojeva i stotinjak priloga objavljenih u njima ustrajno smo gajili i rubriku »Iz stranih armija« objavljujući, prosječno, po dva priloga u svakom broju mahom o ratnim iskustvi-

ma i teorijskim gledištima armija Zapada. Tu su se autori oslanjali na dosta oskudnu i, nerijetko, posrednim putem dobijenu literaturu (što je bio rezultat hladnoratovskog nadmetanja velikih). Traženo je ono što je sa stanovišta vojnonaučne misli i usavršavanja prakse zanimljivo i korisno, ne baš dokraja i kritički sagledano, ali dobrodošlo za obrazovanje starješina i obuku štabova i jedinica. To smo dopunjavali i objavljivanjem izbora iz strane literature i bibliografija stranih izvora iz domena strategije i operatike. Gledano sa ove vremenske distance, i to se, vjerovatno, moglo raditi sistematičnije i kvalifikovanije, što bi za naše prilike bilo korisnije i primjenljivije. Ali, tada smo toliko znali i mogli, još bez ikakve svoje krivice potpuno blokirani i izloženi pritiscima i prijetnjama od strane susjeda i velikih sila, bitno ograničeni oskudicama u svemu osim u odlučnosti da po svaku cijenu branimo i odbranimo tekovine revolucije, u čemu su oružane snage imale izuzetnu odgovornost.

Početkom pedesetih godina, kako je već naglašeno, »Vojno delo« je počelo da donosi cjelovite i originalne poglede na probleme iz domena unapređivanja vojne teorije i prakse, okupljajući najkreativnije snage iz Armije, otvarajući se za sve stvaralačke uticaje, izražavajući u sve uticajnijoj činilac odbrambenog organizovanja društva. To što je sredinom pedesetih godina Generalštab superiorno preuzeo vodeću ulogu u davanju odgovora na doktrinarne probleme ne samo što nije umanjilo ulogu i odgovornost »Vojnog dela« i Vojne akademije, već je predstavljalo rezultat i njihovog istraživanja, njihovog zapaženog uticaja na obrazovanje i osposobljavanje naših najizra-slijih kadrova, na obuku starješina i trupnih sastava. Čak bi se moglo reći — da nije bilo višegodišnjeg konstruktivnog istraživačkog djelovanja ovog časopisa i ove visokoobrazovne institucije i njihovog veoma angažovanog prisustva u izgradnji oružanih snaga i zapaženog udjela u formulisanju vojnoteorijske misli u nas — ni naš Generalštab, ma koliko bio stručan i odgovoran, ne bi mogao ni tražiti ni nalaziti doktrinarna rješenja za nas, ili bi to činio sa više teškoća, znatno sporije, nepotpunije.

Ovdje treba reći da se pred časopisom nije postavljao zadatak, niti se očekivalo od njega da definiše koncepciju, odnosno doktrinu. To su bili i ostali zadaci najviših političkih i državnih institucija u zemlji, razumije se na bazi naučnih istraživanja i sintetičkih studija zaduženih organa Generalštaba. U stvari, sve što su radili Viša vojna akademija, časopis »Vojno delo« i druge slične institucije spadalalo je u pripremi za razradu naše koncepcije i u tom pogledu njihovog uloga je bila nesporno velika, reako bih i nezamjenljiva. U tome bih išao i dalje: nije nimalo slučajno što su najveći doprinos u for-

mulisanju naše vlastite i osobene vojne doktrine, desetak godina poslije rata, dale upravo starješine koje su prije toga godinama pisale zapažene priloge u časopisu »Vojno delo« i završile našu Školu operatike, među kojima istaknuto mjesto zauzima general Bogdan Oreščanin, tada načelnik I uprave Generalštaba. Mislim da su za raščišćavanje stavova i utemeljivanje načela naše vojne doktrine poseban značaj imali oni prilozi u časopisu u kojima su naše istaknute starješine argumentovano raspravljale o već zvanično zauzetim stavovima, recimo o gustini artiljerijske vatre, o izvoristima naše vojne misli, nekim problemima pozadinskog obezbeđenja itd., odnosno stvarale originalne lekcije na katedrama Više vojne akademije i o napadu i odbrani u našim uslovima, na bazi procjene naših specifičnosti i mogućnosti eventualnog neprijatelja, da bi se kroz to došlo do tema o napadnoj i odbrambenoj operaciji sa svim našim osobenostima. Tu su bili sadržani odgovori na naše konkretne probleme i potrebe, utemeljeni na zvaničnim stavovima, što je bio i jedan od izvora za formulisanje doktrinarnih stavova, u čemu vidim najznačajniju ulogu i časopisa »Vojno delo« i visokoškolskih vojnih ustanova.

Nakon dvogodišnjeg rada na dužnosti odgovornog urednika »Vojnog dela«, postavljen sam za načelnika Opštevojnog fakulteta i pomoćnika načelnika Više vojne akademije, odakle sam mogao još neposrednije da cijenim uticaj časopisa na obrazovanje i formiranje pogleda naših starješina. Kasnije sam se, u dva mandata, angažovao u radu Savjeta časopisa, a češće bio konsultant ili recenzent pojedinih napisa, pa i autor više priloga, ponajprije za jubilarne brojeve. I ostao sam uvijek duboko vezan za ovaj naš časopis, vjeran čitalac i svjedok njegovog uzlaznog razvojnog puta. Danas se može reći da je »Vojno delo« djelovalo u matici života oružanih snaga i svih drugih činilaca odbrambeno-zaštitnog sistema, davalo ton razvoju naše vojnoteorijske misli i značajan doprinos u dograđivanju koncepta odbrambenog organizovanja društva i, naročito, njegovom pripremanju za vođenje opštenarodnog odbrambenog rata. Njegovi glavni kvaliteti su bili i ostali: aktuelan značaj sadržaja i trajan karakter poruka većine tema koje objavljuje i davanje u njima odgovora na suštinske probleme i potrebe samoupravnog društva; argumentovanost zaključaka izvedena na osnovu istraživanja problema; želja čitalaca ne samo da se koriste njime već i da u njemu sarađuju, otvoreno i razložno izlažući svoje slaganje ili neslaganje sa objavljenim tekstovima, pa i sa programskom i tematskom orijentacijom časopisa.

Kada cijenim tematske oblasti koje »Vojno delo« danas prati, mislim da ono »pokriva« sve one vojnoteorijske probleme koje mu je Vrhovni komandant prije 35 godina precizno naznačio u svojoj Naredbi. Gajeći živu i izazovnu stvaralačku misao, za koju postoje povoljni društveni uslovi, časopis danas odgovorno, visokostručno i čuvajući dostojanstvo pisane riječi, prati opštu teoriju o ratu i vojnu nauku i teoriju ratne vještine, značajno doprinosi dograđivanju koncepcije i doktrine i idejno-političkom i psihološkom osposobljavanju oružanih snaga i svih drugih subjekata odbrane, teorijski uopštava iskustva iz našeg NOR-a i ratova vođenih poslije drugog svjetskog rata i iskustva iz odbrambenog i samozaštitnog organizovanja našeg društva, istražuje razvoj ratnih doktrina i oružanih snaga drugih zemalja, i drugo. Razumije se, analiza ostvarenog bi ukazala i na neke manjkavosti, a svakako i na nove mogućnosti: da se rezultati nekih istraživanja i saznanja »prizemlje« do radnog čovjeka i njegove organizacije, da se pospješi razmjena iskustava, u praćenju ratne vještine posveti pažnja i taktičkom nivou, šire razrađuju problemi oružane borbe itd.

Željama i potrebama i ovdje, kao i inače u životu, nikad kraja, ali je suština u tome da je »Vojno delo« publikacija o nama i za nas, vječito mlada i poletna, okrenuta životu i angažovana u ime života, uvijek stvaralački nezadovoljna dostignutim, zapućena neistraženom i nedosegnutom. To je ne samo najveće priznanje koje se može dati jednom časopisu već i najbolja preporuka za njegovu budućnost.